УДК 339.924:339.972

к.е.н., доцент, Дунська А.Р.
Костюк С.О., студент
Національний технічний університет України «КПІ»

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті аналізуються проблемні аспекти та позитивні наслідки впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на економіку України, а також вирішення проблем пов'язаних з її незначною участю в цих процесах і необхідності в цьому.

Постановка проблеми. Кінець минулого сторіччя супроводжувався глобальними трансформаціями в політичній, економічній, науково-технічній сферах.

Глобалізація і породжувані нею процеси піддають випробуванню на міцність і адаптивність, традиційні моделі поведінки, спосіб життя і способи бачення світу, а також цінності, орієнтації, забобони всіх верств населення [11].

В планетарному масштабі глобалізаційні процеси розділили світ на дві частини: прибічників цього процесу та його противників.

Прихильники глобалізацій них процесів наголошують, що вона дає нові можливості більш ефективного розміщення та вільного доступу до світових мобільних ресурсів і загальне зростання світового виробництва та доходу. Глобалізація володіє значними резервами підвищення ефективності виробництва завдяки поглибленню поділу праці, збільшенню економіки за рахунок масштабу і зниження витрат, оптимізації розміщення ресурсів у світовому масштабі і передачі технологій. Економія на масштабах виробництва потенційно може привести до скорочення витрат і зниження цін, і відповідно до стійкого економічного розвитку.

Негативні сторони глобалізації пов’язані з нерівномірним розподілом зростання світового доходу між різними країнами; економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн; поглиблення диференціації між країнами за економічним розвитком; тенденції до зникнення національних особливостей народів та етносів [2, с.36].

Для деяких країн глобалізація створила такі можливості, про які не могло йтися декілька років тому. Але вона створила і нові небезпеки для багатьох інших країн. Від глобалізації, насамперед, виграють багаті люди, фірми та країни, експортери капіталу, технологій, міжнародні та глобальні фірми-лідери. Програють же країни з односторонньою, недостатньо розвинутою економікою, слабкою інфраструктурою, дрібні підприємці, некваліфіковані працівники, немобільні верстви населення. Небезпека глобалізації цілком слушно пов'язується з негативним впливом на національну культуру, духовність. Вона може призвести до втрати культурної різноманітності, до засилля масової культури та «вестернізації». А ці процеси чинять безпосередній вплив на економіку [2].

Очевидний той факт, що глобалізація зачіпає всі аспекти соціально-економічного життя практично всіх країн світу і що цей процес об'єктивний і незворотний. Все великої актуальності набуває вже не стільки з'ясування можливих наслідків глобалізації для світової спільноти в цілому, не стільки пошук відповіді на питання: "Хто опиняється у виграші від глобалізації", скільки розробка конструктивної економічної політики окремих країн і суб'єктів господарства у відношенні і в рамках активної глобальної економіки, що формується.

Як не парадоксально, але саме глобалізація - процес, що долає територіальні і культурні кордони країн, - створює можливість для вироблення національно орієнтованих зовнішньоекономічних стратегій в рамках нових реальностей.

Збереження конкурентоспроможності країн в умовах глобалізації вимагає, виходячи з цього, не стільки формування зовнішнього іміджу країни (її образу в очах населення і підприємств інших країн), скільки збереження привабливості для власних громадян і підприємств, оскільки спроби відповідати зовнішнім стандартам неминуче ведуть до втрати унікальності країни і пов'язаних з нею конкурентних переваг.

Спираючись на важливість визначення Україною належного місця в міжнародній економіці, можна відзначити актуальність питань інтеграції України за такими стратегічними напрямками як: перебудова на ринковій основі виробничих зв'язків з країнами СНД; входження до європейського економічного простору через посилення співробітництва з країнами Центральної і Східної Європи, країнами ЄС; розвиток економічних зв'язків з

країнами, що розвиваються. Особливої уваги заслуговує участь України в міжнародних організаціях для забезпечення рівноправного співробітництва у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За часів холодної війни головне питання полягало в тому на чийому ви боці: східнокомуністичних або західнокапіталістичних країн. Видатні економісти минулої епохи К.Маркс та Д.Кейнс кожний зі своєї позиції намагалися «приборкати» капіталізм. В епоху глобалізації провідні економісти сучасності вважають за необхідне вивільнити стихію капіталізму. Так, зокрема А.Гроув розробив модель глобалізованного капіталізму, відповідно до якої швидка трансформація економік відбувається за рахунок активних інновацій. В епоху поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів зможуть вижити лише ті країни, які ресурси та капітал, вивільнені від руйнації неефективних компаній, спрямовують на інноваційні проекти.

Різні аспекти проблем глобалізації і інтеграції економіки розглянуті в роботах таких науковців, як: В.О.Ананьїна, В.С.Будкіна, З.С.Варналія, В. М. Василенко, В.А.Вергун, О.В.Гаврилюк, А.С.Гальчинський, О.П.Гребельник, Б.В.Губський, М.А.Дудченко, М. Інтрилигейтор, Л.Л.Кістерський, В.П.Клочко, В.Я.Красильчук, П.Кругман, І.І.Лукінова, Д.Г.Лук'яненко, Ю.В.Макогон, В.Є.Новицький, В.І.Павлюк, Ю.М.Пахомов, М.Портер, А.М.Поручник, І.І.Пузанов, А.П.Румянцев, В.С.Савчук, В.Р.Сіденко, С.І.Соколенко, В.М.Федосов, А.С.Філіпенко, та інших.

Проте головна увага сучасних концепцій зосереджена на тому, як попасти на міжнародний ринок. Для цього в принципі достатньо мати дешеві товари. Однак країна, що має дешеві ресурси, дешеву робочу силу в умовах глобалізації ризикує перетворитися на ресурс для більш розвинутих країн, не отримуючи при цьому всіх переваг від глобалізації.

Світова економічна наука здебільшого використовує макроекономічний аналіз стосовно проблем створення, реформування зовнішньоекономічного сектора країни, міжнародної економічної інтеграції, дослідження на мікроекономічному рівні, як правило, орієнтовані на аналіз діяльності підприємств, тісно не пов'язаний з макроекономічними складовими.

Формулювання цілі статті. Враховуючи наукову та практичну актуальність теми і спираючись на результати вивчення окремих її аспектів у

зарубіжній та вітчизняній економічній літературі, можна визначити мету даної статті, яка полягає в обґрунтуванні нових теоретичних положень, практичних напрямів сучасного розвитку міжнародної економіки, встановлення особливостей включення господарського комплексу України в глобальний економічний простір та розробка на цій основі конкретних пропозицій щодо інтеграції національної економіки у світогосподарську систему.

Виклад основного матеріалу. За рейтингами міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги України. Доцільність лібералізації зовнішньоекономічних відносин мала б бути досліджена на перших етапах відкриття кордонів, оскільки далеко не однакові умови та розбіжності обумовлювали суттєву різницю між економічними системами України від високорозвинених країн. Показники розвитку української економіки у порівняні із найбільшими торговельними партнерами свідчать про недоречність беззастережного відкриття кордонів. Так, за даними Світового банку, ВНП на душу населення в Україні є одним з найнижчих у світі (вона посідає 135 місце). Виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що говорить досить низький ВНП на душу населення [5].

Через не конкурентоспроможність занепадають цілі галузі, які можуть переробляти сировину, а деякі функціонуючі галузі не повністю використовують свої виробничі потужності.

Враховуючи реальні проблеми, що стоять перед нами, досить сміливими виглядають цілком конкретні терміни, визначені нашими політиками для інтеграції України в європейське співтовариство. Адже поки у нас немає навіть загальновизнаних національних лідерів, обізнаних теорією і, головне, практикою ринкових відносин в умовах пануючої в міжнародному середовищі жорсткої конкуренції, що володіють навиками культурного, етичного ведення бізнесу і знанням відповідних правил бізнес-коммуникациі, процесів, що глибоко розуміють суть глобалізації.

Проведені нами дослідження показали, що вплив глобалізації на національну економіку досить складний та суперечливий. Існують як позитивні, так і негативні сторони. Позитивні сторони очевидні: по-перше, це можливість

брати активну участь в обговоренні режимів регулювання міжнародних економічних відносин, а не бути осторонь, як це спостерігається тепер.

По-друге, відбудеться скорочення витрат на здійснення зовнішньоекономічних операцій, що є дуже важливо, оскільки загальне підвищення цінової конкурентоспроможності українських виробників найактуальніше питання сьогодення. Цим самим наша країна виконає одну з головних умов поглиблення відносин з Європейським союзом та отримає можливість захисту інтересів України та її підприємств відповідно до міжнародних форм та процедур, що мінімально залежать від коливання політичних відносин з тією чи іншою країною.

Забезпечення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регулятивних норм також є однією із позитивних сторін, оскільки сучасному становищу держави не позаздриш. Іноземні інвестори не довіряють політичній та економічній нестабільності в країні і тому забирають свої капіталовкладення, а це негативно впливає на розвиток виробничої промисловості.

Позиція, яку зараз підтримує Україна приведе до збільшення можливостей входження країни до великих міжнародних коопераційних проектів, що в перспективі можуть забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності та розширити можливості більш вільного доступу до зарубіжних ринків за рахунок зменшення тарифних і нетарифних перешкод.

Але для України стратегічно важливою метою має стати стимулювання структурних реформ усередині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі, що є стратегічно важливою метою.

На жаль, на сьогодні Україна недостатньо залучена до цих процесів, оскільки вона:

- значно відстає від провідних держав світу в галузі інформатизації та розвитку інформаційних технологій;
- перебуває лише на початку формування власних ТНК, конкурентоспроможних на глобальному рівні й здатних до здійснення глобальної стратегії розвитку;
- досить непослідовно запроваджує економічну лібералізацію;
- не приділяє належної уваги координації своєї зовнішньоекономічної політики з іншими пострадянськими й постсоціалістичними країнами, що

розвиваються, - це робить політику мало гнучкою та в цілому послаблює зовнішні позиції.

Тому, з іншого боку, глобалізація спричинює серйозні негативні наслідки – вона загрожує майбутньому людської цивілізації, шкідливо впливає на клімат, погіршує якість та рівень життя. Виникає пригнічення розвитку окремих галузей (секторів) національної економіки, які виявляються не готовими до повноцінної міжнародної конкуренції, заміщення їх імпортом.

В умовах глобалізації спостерігається зниження ролі національної держави, втрата нею державної ідентичності, цілісності. Причому сили, які завуальовано руйнують державу, мають транснаціональну природу.

Після проведеного аналізу вважаємо за доцільне зробити висновок, що глобалізація веде до зростання конкуренції у світовому масштабі, викликає поглиблення спеціалізації та поділу праці із властивими їм наслідками - зростанням продуктивності праці та скороченням витрат. Для національних виробників немає достатньої внутрішньої мотивації застосування інновацій, що дає можливість іноземним конкурентам використовувати суперечності внутрішнього законодавства для знищення контрагентів на внутрішньому ринку. У такій ситуації інтеграція позначається на руйнації цілих галузей, прикладом чого є тютюнова промисловість. На даний час Україна не використовує всі свої конкурентні переваги (дешева робоча сила, достатня ресурсозабезпеченість деякими видами сировини, використання вигідного геоекономічного розташування тощо), оскільки офіційний сектор економіки неефективний. Натомість конкуренти України широко застосовують високі й запатентовані технології, стимулюють виробництво унікальних товарів, всебічно залучають наукову еліту, кредитують інновації. Отримані результати дозволяють країнам-конкурентам знижувати собівартість виробництва й оволодівати новими ринками збуту.

Покращити становище України на світовому ринку можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної та зовнішньоекономічної політики.

На наш погляд головним завданням інноваційної політики держави в епоху поширення глобалізацій них процесів має стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, вдосконалення механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій по усіх сферах економіки.

Об’єктом інноваційної політики виступають не лише і не стільки окремі наукові чи виробничі підприємства, але також налагодженість та стабільність їхнього взаємозв’язку, системність взаємодії в процесі створення інновацій. Досвід західних країн показав, що при інтенсивному освоєнні інновацій більшість учасників інноваційного циклу перебувають, здебільшого, у відносинах організаційної спорідненості. Отже, посилюється необхідність цілеспрямованого, системного управління цим процесом, узгодженої взаємодії науковців та спеціалістів різних галузей знань для пошуку і розробки необхідних технологічних процесів, визначення оптимальних режимів роботи, створення устаткування.

Одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики є вступ України до СОТ, що розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі і залучення іноземних інвестицій.

Висновки. На сьогоднішній день на наш погляд наша країна неповністю готова до глобальної інтеграції і міжнародної конкуренції. Але держава з таким потенціалом не може залишатися ізольованою.. Тому її пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання, всебічну підтримку підприємництва.

Оптимальний розвиток зовнішньоекономічних зв’язків ґрунтується, передусім, на принципових змінах у структурі національної економіки України. Тому важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектора України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, перш за все у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації зовнішнього сектора економіки України залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства. Якщо Україна хоче стати повноцінним суб’єктом глобальної економічної діяльності, брати участь не лише на ринках виробів чорної металургії або простих хімічних виробів, вона має створювати власні транснаціональні структури.

Список літератури

1. Гафуров И. Инвестиционная привлекательность региона//Управление риском. – 2005. - №1 – С.2-6
2. Василенко В.М. Оцінка впливу глобалізації на економічне зростання країни//Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. – 2004. – №69. – с.35-42
3. Варналій З. Регіональний розвиток України: проблеми та пріоритети//Економіст – 2005. – № 6. – С. 24-26
4. Бутко М. Передумови трансформації та механізми регулювання регіональних економік//Економіка і право. – 2003. - №5. – С. 10-18
5. Ернст Заграва. Глобалізація і нації. К: "Фенікс", 2002. [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=10&op_id=290#290
6. Малащук Д.В. Вплив інтеграційних зв'язків на конкурентоспроможність української економіки // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. - №3. – с.32-38.
7. 7.Зянько В. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив // Економіка України. – 2006. - №2. – с.84-89.
8. Хосе Антонио Окампо. Глобальное экономическое сотрудничество или провал [Електронний ресурс]. // Режим доступа: http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9647
9. В.Клочко. Глобалізація та її вплив на країни з перехідною економікою// Економіка України, 2001. - №10, с. 51-58.
10. Чувардинський О.Г. Зовнішня політика України в умовах Світової Економічної інтеграції й глобалізації // Економіка та держава. – 2006. - №2. – с.36-39.
11. Бхагвати Дж. Глобализация - процесс положительный, но не на 100 % // Эксперт. - 2004. - № 24. -С. 43.
12. Соціально-економічні проблеми НТР [Текст]: навч. посібник/ О.О. Беляєв, М.І. Диба, В.І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2006. – 198с.
13. Майкл Д.Интрилигейтор. Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции// Международный журнал "Проблемы теории и практики управления", 2007.
14. Руденко М., "Глобалізація і Україна", газета Зеркало тижня / гроші № 26 (401) 13 — 19 липня 2002 р.